

Protokoll fört vid enskild föredragning

Infrastrukturavdelningen
Allmänna byrån, I1

Beslutande
Minister
Alfons Röblom

Föredragande
PBL-ingenjör
Karolina Gottberg

Justerat
Omedelbart

Nr 90

Samrådsförfarande, utlåtanden gällande förslag till delgeneralplan för byarna och del av byarna: Berg 401, Kastelholm 412, Sundby 424, Tosarby 426, Sunds kommun.
2021/9677
411 I1

Beslut

Landskapsregeringen beslutade med stöd av 30 § i plan och bygglagen (2008:102) för Åland (PBL) att lämna utlåtande över Sunds kommuns förslag till delgeneralplan för aktuellt planområde i Kastelholm, Sund.

Utlåtande

Sunds kommun har den 8.10. 2021 annonserat om samråd gällande förslag till delgeneralplan för Kastelholm i Sunds kommun, med möjlighet att inkomma med skriftliga synpunkter till och med den 26 november 2021. Landskapsregeringen har genom flera sakbyråer och avdelningar granskat förslaget till delgeneralplanen.

Arbetet med förslaget till delgeneralplanen har i omgångar pågått sedan år 1994. År 2018 tillsattes en ledningsgrupp där personal från kulturbyrån och miljöbyrån, samt Fastighetsverket deltagit. Landskapsregeringen önskar lyfta följande synpunkter, och ytterligare hänvisa till de bilagda utlåtanden härrörandes från vägnätsbyrån, miljöbyrån och kulturbyrån enligt **bilaga I121E64**.

Vägtrafik och museiväg

Landskapsregeringen rekommenderar att lyfta bort benämningen *museiväg* från planbeskrivningen. Detta då termen är delvis missvisande och då termen saknar motsvarighet i lag. Den aktuella vägdelen föreslås istället benämnas som en kulturhistoriskt viktig väg och en betydande del i kulturlandskapet.

Det är främst vägens dragning i kulturmiljön och allén som anses ha ett särskilt kulturhistoriskt bevarandevärde, och därav viktig att ge ett skydd i delgeneralplanen.

En status som kulturhistoriskt värdefull väg ska inte omöjliggöra ett sedvanligt underhåll av den aktuella vägen samt tillhörande vägområde utan vidare begränsningar. Allmänt rådande trafiksäkerhet genom ett tillfredsställande skick på vägarna gäller på alla allmänna vägar, enligt 11 § lagen om allmänna vägar (1957:23).

Trafikanordningar och trafikbestämmelser för vägen anpassas till vägens skick.

Vid större underhållsarbeten som är mer än ringa, behöver kulturbyrån bli inkopplade för utlåtande och eventuell arkeologisk utredning. Anledningen till detta är, förutom vägens kulturhistoriska värde, att det under det yttersta väglaget kan finnas gamla vägrester som anses som fast fornlämning och därmed innehar ett skydd enligt 1 §§ Landskapslag (1965:9) om fornminnen.

Gällande träden i allén behöver eventuellt borttagande av äldre träd ersättas med nya motsvarande, i syfte att bevara den kulturhistoriskt värdefulla landskapsbilden i området. En långsiktig lösning för finansiering av underhåll samt återplantering behöver beslutas om inom landskapsregeringen i samråd med kommunen.

Med anledning av ovanstående, anser landskapsregeringen att bestämmelserna rörande skydd av väg och allé i förslaget till delgeneralplanen för Kastelholm bör skrivas om.

Markanvändning

I delgeneralplaneförslaget redovisas för procentuell fördelning av föreslagen total markanvändning (s.51). För att kunna redovisa *förväntad förändring* av markanvändningen inom det aktuella planområdet, uppmantras att tabellen kompletteras med nuvarande procentuell fördelning av markanvändning inom motsvarande referensområde.

I delgeneralplaneförslaget finns det flera strandnära markområden som föreslås som områden för bostadsändamål, småhusdominerat bostadsområde liksom område för fritidsbostäder. Enligt landskapsregeringens GIS-data om låglänta områden, som redovisar 1 respektive 2 meters höjdzoner, berörs flera områden planlagda för bebyggelse. Landskapsregeringen uppmantrar att framtida eventuell bebyggelse tar hänsyn till nämnda höjdzoner.

Motivering

Information om samrådsförfarande gällande förslag till delgeneralplan för byarna och del av byarna: Berg 401, Kastelholm 412, Sundby 424, Tosarby 426 jämte beskrivning enligt kommunstyrelsens beslut § 119/4.10.2021 utskickades till berörda avdelningar och byråer på landskapsregeringen. Utlåtanden har inkommit från kulturbyrån, vägnätsbyrån och miljöbyrån.

Bakgrund

Enligt 30 § plan- och bygglag (2008:102) för landskapet Åland ska landskapsregeringen höras då en plan utarbetas, om det är ändamålsenligt med tanke på planens syfte.

Tillämpade lagrum

11, 19, 20 och 30 §§ plan- och bygglag (2008:102) för landskapet Åland 5 och 6 §§ plan- och byggförordning (2008:107) för landskapet Åland 1 §§ Landskapslag (1965:9) om fornminnen Landskapslag (1957:23) om allmänna vägar

Hänvisning

Klicka för att skriva

Adressfält

Kontaktperson

Naturvårdsintendent

David Abrahamsson

Ärende

Utlåtande, förslag till delgeneralplan för Kastelholm

Sunds kommun har den 8.10.2021 ställt ut ett förslag till delgeneralplan för Kastelholm i Sunds kommun. Planförslaget är utställt till och med den 26.11.21.

Miljöbyrån har tillsammans med personal från flera andra av landskapets sakbyråer varit en aktiv del av ledningsgruppen för delgeneralplanering av Kastelholmsområdet och i denna roll både bidragit med kunskapsunderlag för planarbetet samt varit med och tagit fram både målsättningar och faktiska förslag till planbestämmelser. Miljöbyrån har även undertecknat förslaget till delgeneralplan för Kastelholmsområdet.

Arbetet har pågått i omgångar sedan år 1994. Planförslaget berör delvis viktiga och värdefulla biotoper i området, däribland ängar och skogar. En del av de viktigaste biotoperna i området har tidigare fredats i och med att Lillnäsbergets och Stornäset naturreservat inrättats (1995 respektive 2020). Miljöbyrån står bakom förslaget till delgeneralplan och vill utöver de punkter man specifikt arbetat med, vidhålla att det för den biologiska mångfaldens del är viktigt att kulturlandskapets särart bibehålls. Ett flertal växter, insekter och ryggradslösa djur är beroende av de biotoper som en aktiv skötsel skapar och upprätthåller, bland dessa finns ängarna öster om Kungsgårdsallén samt träden längs med denna. Miljöbyrån vill även framhålla att Ålands landskapsregering i samband med att man har antagit hållbarhetsagendan har tagit ett ställningstagande för att bidra till mål 4 om ekosystem i balans och biologisk mångfald, där två av delmålen är att behålla och utveckla gröna korridorer samt att inte orsaka någon förlust av biologisk mångfald på land.

Naturvårdsintendent

David Abrahamsson

Hänvisning
Offentlig delgivning tom 26.11.21.

Landskapsregeringens infrastrukturavdelning
PB 1060
AX 211 11 MARIEHAMN

Kontaktperson
Jonas Karlsson / Daniel Anderberg

Postat 12. 11. 2021

Ärende

Utlåtande rörande utställt förslag till delgeneralplan för Kastelholm, Sunds kommun

Ärende

Sunds kommun har den 8.10.2021 ställt ut ett förslag till delgeneralplan för Kastelholm i Sunds kommun. Planförslaget är utställt till och med den 26.11.21.

Utlåtande

Kulturbyrån har tillsammans med personal från flera andra av landskapets sakbyråer varit en aktiv del av ledningsgruppen för delgeneralplanering av Kastelholmsområdet och i denna roll dels bidragit med kunskapsunderlag för planarbetet samt utvecklat målsättningar och förslag till planbestämmelser.

Arbetet har pågått i omgångar sedan år 1994. Planförslaget berör de mest väsentliga delarna av kulturlandskapet kring Kastelholms slott, inklusive en omfattande del av den landskapsägda kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen i form av slottet, Jan Karlsgården, Kastelholms kungsgård och Tosarby stenhus, samt kringliggande byggnader.

Delgeneralplaneförslaget omfattar även den rika förekomsten av fornlämningar inom området samt det agrara landskapet som sådant, inklusive odlingsmark, alléer, strandzoner och skogsmark. Planförslaget berör även de faciliteter som byggts upp för utvecklingen av den omfattande besöksnäringen vid Kastelholms slott och Jan- Karlsgården.

Merparten av de nuvarande servicebyggnaderna vid Kastelholms slott och Jan-Karlsgården har tillkommit efter det planarbetet inleddes och utgjorde också en del av planläggningens initiala målsättningar.

Utgångspunkterna för kulturbyråns deltagande i ledningsgruppen för delgeneralplanering av Kastelholmsområdet har sedan start varit att så långt som möjligt bevara byggnadsarvet, fornlämningarna samt det agrara landskapet kring dessa objekt. Till denna ambition har knutits utvecklingen av

Kastelholmsområdet som besöksdestination. Detta har resulterat i flera väsentliga delar av föreliggande planförslag. Kulturbyrån önskar i detta utlåtande uppmärksamma ett urval:

Landskapshistoriskt referensområde.

Kastelholmsområdets kulturmiljömässiga särprägel består till stora delar i hur Kastelholms slott omges av ett förhållandevis oexploaterat, traditionellt agrart landskap. Detta landskap har en tidlös prägel och är en väsentlig del av själva kulturmiljöinnehållet, samtidigt som det även hyser höga naturmiljövärden. Motsvarande landskap kring medeltida borgar i övriga Finland är i regel skyddade så som *byggda kulturmiljöer av riksintresse* enligt den finska markanvändnings- och bygglagen. Åland har emellertid egen lagstiftningsbehörighet på området och är därmed närmast hänvisade till att bereda motsvarande områdesskydd med hjälp av sin egen plan- och bygglag (PBL). I föreliggande planförslag har detta konkretiserats genom ett "landskapshistoriskt referensområde" som innefattar det väsentliga landskapsrummet kring Kastelholms slott och specificerar att området ska vårdas så att dess värden ska upprätthållas genom traditionellt underhåll och vård. Vidare anges att planerat byggande inom området ska föregås av att utlåtande inhämtas från landskapsregeringens antikvariska myndighet (Kulturbyrån). Bevarandeambitionerna återspeglas även i formuleringarna för de markanvändningsbestämmelser som berör ytorna inom det landskapshistoriska referensområdet.

Byggnadsskydd: Byggnadsminnen samt byggnadsskydd genom planläggning.

När planarbetet inleddes saknades juridiska skyddsformer för den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen inom planområdet, med undantag för Kastelholms slott som tillsammans med fornlämningarna inom området är skyddade som fasta fornlämningar enligt landskapslag (1965:9) om fornminnen. Under planarbetets gång har, under år 2015 respektive år 2017, Kastelholms kungsgård samt Tosarby stenhus (Ljungska gården) jämte byggnadsskyddsområden, skyddats som byggnadsminnen enligt landskapslagen (1988:56) om skydd av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Kulturbyråns strategi rörande byggnadsskydd för övrig kulturhistorisk värdefull bebyggelse i Kastelholmsområdet är att använda de skyddsformer som möjliggörs genom planläggning. I planförslaget framgår detta dels genom bestämmelser om markanvändning: *AM: område för museala byggnader*, dels så som separat skyddade byggnader och gårdsmiljöer (K-märkning). Merparten av det samlade byggnadsskyddet i Kastelholmsområdet är kopplad till planläggning enligt PBL och utgör därmed en mycket viktig del av föreliggande planförslag.

Fornlämningar

Fornlämningar är skyddade enligt LL (1965:9) om fornminnen. Det maritima kulturarvet är skyddat enligt LL (2007:19) om skydd om det maritima kulturarvet. På delgeneralplanskartförslaget är fornlämningsområdena markerade med SF, SF/1, eller punktmarkering med tillhörande fornlämningsbeteckning. Jordbruksområden med särskilda forn- och kulturhistoriska värden markeras på kartan med LF.

Kastelholm är ett sammanhängande område som ägts av kronan / staten i nästan 1000 år. Platsen var Ålands administrativa center fram tills 1842 och det kontinuerliga bruket av marken sköttes i Kastelholms kungsgårds regi fram tills 1976. Merparten av marken är fortfarande landskapsägd. Denna långa kontinuitet i områdets förvaltning har resulterat i ett landskap som i väldigt liten utsträckning förändrats innan Kastelholms golfbana anlades här under 1980-talet. Området besitter betydande kulturhistoriska värden samt utomordentlig hög historisk läsbarhet och autenticitet.

Kastelholmsområdet är särskilt rikt på både enligt lag fredade fasta fornlämningar, bevarandevärda kulturminnen samt skyddat maritimt kulturarv. I samband med den arkeologiska inventering som utfördes 2010 konstaterades det kända antalet fornlämningar vara 38 stycken inom planområdet. Lämningarna är från bronsåldern, med flera rösen på bergshöjder i både Kastelholm, Tosarby och Gesterby. Från Järnåldern, med stora gravfält på Långängsbacken och Kvarnberget samt boplatser och medeltiden representeras av Kastelholms slott med det historiska markanvändandet av hela området. Två av lämningarna, boplatssområdet Su 12.9 och järnåldersgravfältet Su 12.12, ligger i ett enligt 5 § i fornminneslagen särskilt fastställt skyddsområde.

De fredade maritima lämningarna inom planområdet består av tre skeppsvrak. Två ligger i eller intill pålspärren som ligger intill slottet, och det tredje ligger i Slottssundet, i höjd med Tjudnäs träsk.

I framarbetandet av ett planförslag är det viktigt att, förutom den faktiska fornlämningen, ta hänsyn till dess läge i och relation till det omkringliggande landskapet. Förhållandet mellan lämningar och landskapet utgör en stor del för att kunna följa den historiska kontinuiteten i ett område. Det som gör Kastelholm med omkringliggande områden speciellt är att mycket av de historiska landskapets odlingsområden och gränser går att följa från de historiska kartorna. Åkrarnas historiska gränser och användningsområden söder och öster om Kungsgårdsallen kan härledas till 1500-talet. Kulturbyrån har i planarbetet strävat efter att bevarandemålsättningarna för fornlämningarna och dess relation till landskapet ska styra markanvändningen och den generella exploateringsgraden inom området.

Skydd för Kungsgårdsallén

Kungsgårdsallén -vägen mellan Slottsvägen och Kastelholms kungsgård, kantas av en allé som först planterades i samband med att Kastelholms kungsgård flyttades från Slottsholmen till sin nuvarande plats under 1700-talets sista decennier. Den allékantande vägen har sedan dess en sammanbindande funktion för slottet och kungsgården, en avgränsande funktion för landskapsrummet och hyser på grund av sina gamla planterade vårdträd, ett högt kulturhistoriskt värde samt miljövärde.

I Finland är inräknas alléer i *Stadsrådets principbeslut om Finlands strategi för bevarande och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden*. I Sverige är alléer skyddade genom ett generellt biotopskydd i den svenska Miljöbalken. På Åland finns inget generellt skydd för alléer kopplat till miljölagstiftningen, varpå vi här i högre grad är hänvisade till att skydda alléer genom planläggning. I föreliggande förslag till delgeneralplan föreslås en skyddsform som möjliggör förnyelse genom att skadade träd ersätts med nya samtidigt som alléns väsentliga karaktär; dess bredd samt avstånden mellan träden, upprätthålls.

Kungsgårdsallén ligger i sin helhet på landskapets mark. Kulturbyrån menar därmed att det är Landskapsregeringens ansvar att bereda en lämplig skyddsform för allén samt i praktiken, vidta nödvändiga åtgärder för dess förnyelse och fortbestånd.

Tillämpade lagrum

1 § Landskapslag (1965:9) om fornminnen

1 § Landskapslag (1988:56) om skydd av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

1 § Landskapslag (2207:19) om skydd av det maritima kulturarvet

19 och 20 §§ Plan- och bygglag (2008:102) för landskapet Åland

Enhetschef

Mikko Helminen

Överantikvarie

Jonas Karlsson

Antikvarie

Daniel Anderberg

Hänvisning

Karolina Gottberg

Kontaktperson

Ärende

Utlåtande delgeneralplan Kastelholm

Vägnätsbyrån vid Ålands landskapsregering har åter granskat Förslag till delgeneralplan för Kastelholmsområdet, daterat 31.8.2021, framtagen av Ledningsgruppen för delgeneralplanering av Kastelholmsområdet. Vägnätsbyrån, som inte varit en del av ledningsgruppen, fick ta del av förslaget 7.9.2021 och sände 9.9.2021 nedanstående utlåtande till Fastighetsverket. Utlåtandet gäller fortsättningsvis.

Ålands landskapsregering är väghållare för landsvägar och bygdevägar enligt 20 § landskapslag (1957:23) om allmänna vägar i landskapet Åland, nedan lagen om allmänna vägar, och är således även väghållare för landsväg nr 2 Sundsvägen, landsväg nr 610 Norra Sundsvägen, landsväg nr 620 Slottsvägen, bygdeväg nr 624 Tosarbyvägen, bygdeväg nr 622 Kungsgårdsallén (Tjudnäs vägen) och bygdeväg nr 626 Högbolstadsvägen, vilka helt eller delvis omfattas av delgeneralplanförslaget.

Museiväg

Enligt punkt 6.31 Vägområden i delgeneralplanförslaget har landsväg nr 620 Slottsvägen och bygdeväg nr 624 Tosarbyvägen, totalt 3,2 km väg, fått status som museiväg. Av planbestämmelsen framgår *"Hela vägmiljön som omfattar vägens linje och bredd samt träd som kantar vägen är skyddade med stöd av PBL 20 § 4. Mom. Alla åtgärder som kan skada dessa eller på annat sätt minska vägens kulturhistoriska värde eller miljö är förbjudna"*. Också den ca 1 km långa Kungsgårdsallén har fått samma status. Av planbestämmelsen framgår *"Kulturhistoriskt värdefull allé. Skadade träden skall ersättas med nya så, att alléns bredd och trädens avstånd från varandra inte väsentligt ändras."*

Vägnätsbyrån konstaterar att förslaget till delgeneralplan innebär ett långtgående kulturhistoriskt skydd för de vägar som föreslås få museiväg status. Förslaget medför bl.a. att det blir svårt att utföra grundförbättringar av landsväg nr 620 Slottsvägen och bygdeväg nr 624 Tosarbyvägen, eftersom hela vägmiljön som omfattar vägens linje och bredd samt träd som kantar vägen föreslås skyddas. Vidare konstateras att de samhällsekonomiska konsekvenserna av införande av museiväg status inte har utretts och klarlagts i delgeneralplanförslaget. Museivägar finns inte på Åland idag och begreppet

museiväg finns inte heller definierat i lagen om allmänna vägar, Plan- och bygglagen (2008:102) för landskapet Åland eller Planbeteckningar för Åland. Det är därför oklart vad denna status medför för väghållningen och väghållarens trafiksäkerhetsansvar utöver vad som är angivet i förslaget till delgeneralplan.

Vägnätsbyrån framhåller att behovet av att skydda de vägar som föreslås få museiväg status behöver sättas i relation till väghållarens uppgift att upprätthålla vägarna i ett för samfärdseln tillfredställande skick i enlighet med 11 § 1 mom. lagen om allmänna vägar. Framkomligheten och trafiksäkerheten på väg måste beaktas och prioriteras framom det kulturhistoriska skyddet om vägarna ska vara öppna för allmän trafik.

Vägnätsbyrån anser att delgeneralplanförslaget medför begränsning av väghållning i en sådan grad att landskapsregeringen bör utreda om det finns skäl att dra in landsväg nr 620 Slottsvägen, landsväg nr 624 Tosarbyvägen och bygdeväg nr 622 Kungsgårdsallén (Tjudnäs vägen) som allmän väg om delgeneralplanförslaget vinner laga kraft.

Övriga synpunkter

Av delgeneralplanförslaget framgår att flera områden ska detaljplaneras eller kan förtätas, vilket på sikt kan leda till en ökad trafikintensitet för de vägar som föreslås att omfattas av museiväg status. Vägnätsbyrån konstaterar att det inte är klarlagt vem som ska bekosta de trafikåtgärder som föranleds av den föreslagna exploateringen.

Det är inte heller klarlagt vem som är ansvarig för underhållet samt förnyande av de alléträdd som föreslås bli skyddade enligt delgeneralplanförslaget. Därtill noteras att delgeneralplanförslaget inte har beaktat den planerade gång- och cykelbanan längs landsväg nr 2 Sundsvägen.

Åsa Mattsson
Vägingenjör

Elin Roselius
Trafikingenjör

Lennart Nord
Byråchef

För kännedom:

Infrastrukturminister Christian Wikström